

סכנותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

גליון מס'
 69

כניסת שבת - 17:32
 יציאת שבת - 18:31

פרשת
 ויקרא - זכור

ברכות ואיחולים:

מזל טוב לבנימין מילר
 לרגל אירוסיו

מזל טוב לבן ציון גיסר
 לרגל אירוסיו

מזל טוב למו"ר ראש
 הישיבה לרגל ארוסי בנו
 ידידה הי"ו

מזל טוב לאוריה אדרי
 לרגל אירוסיו

מזל טוב למשפ' זקס
 להולדת הבן

מזל טוב למשפ' ידען
 להולדת הבן

נכנס יין יצא קודש

ר' יצחק גליק - כולל רבנות

פעם אחת בלכתם, עברו הם ליד בית גדול אשר מתוכו בקעו צלילי תזמורת, וניכר היה כי יש שמחה גדולה בבית פנימה. הגידם שמע את הצלילים הנפלאים, וחשקה נפשו להיכנס אל הבית ולשמוח עם החוגגים. אלא, שחברו החרש לא שמע מאומה, ולכן, גם לא רצה להיכנס. סימן לו הגידם כי ברצונו להיכנס. בתוך הבית פנימה רבתה השמחה, שולחנות ערוכים כל טוב, אנשים רבים ששים ושמחים, ותזמורת מעולה מנגנת בכל עוז. הגידם, שומע ונפשו כמהה לרקוד ולשמוח ואילו חברו, אינו שומע וממילא אינו רוקד... מה עשה הגידם? לקח מעל השולחן בקבוק יין משובח, השקה את חברו עד תום, ועד מהרה פעל היין את פעולתו והחרש פצח במחול עליז. והנמשל: פורים הינו יום קדוש ונפלא, וביום זה הנפש הטהורה מתמלאת ברצון לשמוח שמחה אמיתית. שמחה של מצווה, אלא, שהגוף אינו מבין את חשיבות היום ואינו חש בשמחה הגואה, משום כך משקים את הגוף ביי, ועל ידי כך מתמלא הגוף שמחה ועמו שמחה גם הנפש בטהרה. לכאורה משל זה סותר את מה שכתבנו לפני, שעל מנת להגיע לדרגות קודש בשתיה של פורים צריך להתמלא בקודש. אלא שבפורים ישנו חידוש גדול, שבו מתגלה עומק קדושתו של היהודי. וגם אם הוא במעשיו רחוק מרצונותיו אף על פי כן בפורים מאיר בו האור של נשמתו, של רצונותיו הפנימיים. כך כותב השפת אמת (פורים תרנ"ז) ובימי הפורים כתיב "אבוא אל המלך.. אשר לא כדת". במקום שאין רשאין לבוא בכל עת. רק בפורים ניתן רשות להתגלות אור הנעלם בכל עת".

בתחילת ביאורו למגילה כותב הגר"א כך: "וכתב זאת להראות גדולת ה' יתברך, שסייב סיבובים לעשות נס לישראל. ולפיכך אמר שצריך לקרותה כולה (את המגילה), דלכאורה למה לנו לידע בתקפו של אחשוורוש, אך שבכל פסוק ופסוק הוא מספר גדול הנס, איך הנס הוא בהסתר פנים, כלומר שסייב לעשות בדרך הטבע ולא כמו שהיה במצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה".

בתקופה האחרונה, בעקבות המלחמה שנכפתה עלינו, אנו חשים רוח חדשה הנושבת בארצנו. בנוסף, אנו מרגישים הרגש של ניצחון בדרך הטבע והגשמיות. תמרונים, הפגזות, כיפות שחורות, כיפות ברזל, גיוס חרדים, וחרדות של אנשים. עם זאת, אל לנו לשכוח לרגע את מקור חיותנו. אנו תלמידי מרדכי היהודי ואסתר המלכה יודעים, שגם אם נראה שהניצחון של מרדכי ואסתר היה כביכול בדרך הטבע, הם לא התמכרו לטבע, מרדכי לבש שק ואסתר קבעה צום. מבט עמוק זה, קנו מרדכי ואסתר מתוך מקום של חיבור עמוק לקודש.

פעמים רבות הקושי הוא לראות בתוך מציאות הטבע את הנס וההשגחה האלוהית שבכל דבר ודבר[1]. כאן באו חכמים בחיוב מיוחד "מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"[2] וכדברי ר' חכמים במקום אחר[3] "נכנס יין יצא סוד".

בתוך כל אחד מאיתנו ישנו סוד החבוי בתוכנו פנימה ורק מחכה לצאת החוצה, לגלות את הקודש שלפנינו מסתתר. על ידי לימוד התורה הקדושה אנו מקלפים מעל הנפש שלנו את כל הקליפות שמכסות את הקודש והיין הוא רק ה'מכה בפטיש' לגילוי הקודש שבנו.

נסיים במשל יפה: משפט מפורסם אומר: שהיהודי שותה, הוא בוכה. שהגוי שותה, אשתו בוכה. ובכל זאת, מה כל העניין הזה של השתייה בפורים? האם כך יהודים חוגגים את החג החשוב של השנה? בהשתכרות ובשתיה כאחרוני הגויים? ר' שמואל רחובסקי זצ"ל עונה על כך במשל יפה: חירש וגידם היו ידידים טובים. מדי פעם, כאשר חשקה נפשם, היה החרש מרכיב את הגידם על כתפיו ויוצא עימו לטייל. כך נהגו תמיד.

ונסיים בעצה טובה. אדם שעדיין חושש מלקיים את המצווה, ילך וישתה אצל תלמידי חכמים מלאי קודש. מתוך כך, הם כמעין נובע של טהרה ישפיעו עליו קדושה ואור ועל ידי כך מתוך דברי תורה גם הוא עצמו יגלה את הטהרה הפנימי שבו.

שנזכה לגלות את הקודש כדי שנראה ניצחון גם בדרכי הטבע וגם על ידי ניסים גלויים ממש!

[1] אורות, ישראל ותחיתו, פרק י"ב: כשאור ישראל מתגלה על ידי עמק הדעת ומעמקי האמונה לראות, איך כל העלילות מראש ועד סוף, מראש מקדמי תבל עד אחרית ימים אחרונים, מתועפות תנועות רוחניות אדירות, הופעות שכליות ומוסריות מלאות וטובות, חדושי חכמות ומדעים נשגבים ומשוכללים, כל האורות תוריות בכחות כלליים ופרטיים, כל זהיר רוח הקדש וכל השפעות צדיקים יסודי עולמים, הם וגורמיהם העליונים והתחתונים, - הכל תנועת-עולמים גדולה אחוזה בהם, תנועת הארת אורו של משיח, שנברא קודם שנברא העולם".

[2] בבלי, מגילה, ז' ע"ב.

[3] בבלי, סנהדרין, ל"ח ע"א. וכן עולה בגימטריא יין=סוד.

חייל ירושלמי - בדיני בן כרך הנמצא בפרזים

ר' דביר כהן - כולל דיינות

לשאלתנו אם כן- חיילינו הירושלמים היקרים פטורים מדינא מפורים.
אבל איך יתכן לא לחגוג פורים?
שאלתי את פי מורנו הרב נבנצל שליט"א, ואמר לי בתחילה שאי אפשר להיפטר מפורים, וצריך לעשות פורים בט"ו. ושאלתי שלכאורה השו"ע פסק כרש"י, ולא כרא"ש? אמר לי הרב להסתכל במ"ב. הסתכלתי במ"ב, אך במ"ב אין התייחסות לדין זה, אך הרב שליט"א במהדורת ביצחק יקרא (תרפ"ס"ק יב במ"ב ד"ה 'וכן כהאי גוונא') התייחס לשאלה זו, וכתב שאכן לכאורה נפטר בזה מפורים, "ואין לעשות. ואם הוא אנוס בזה, כגון רופא או אנשי ביטחון- לכאורה אפשר לסמוך על דעת הרא"ש שהזמן הקובע אצלו יהיה דעתו ומקום הימצאו ביום י"ד, ומוקף ביד יקרא בט"ו. ואחר יוציאנו בברכות ולא יוציא אחרים במגילה, ולא יעלה לתורה".
ושאלתי את הרב האם צריך לעשות כך (כשיטת הרא"ש) או שיכול להפטר כשיטת רש"י? וענה לי שצריך לעשות לעשות כרא"ש.
ושאלתי מה יעשה עם קריאת המגילה- שמא לא ימצא מגילה כשרה, וכן אולי לא יודע לקרוא בה? ואמר הרב שיקרא בי"ד (שהוא זמן קריאה לכל, עיין בשו"ע בסימן תרפ"ח סעיפים ד-ז). וכן אמר שחיילים וכיוצא בהם, יכולים לקרוא כבר כעת (ז' אדר, דהיינו מתחילת חודש אדר, עיין ס' תרפ"ח סעיף ז), אולם אין להם לברך, וגם בי"א-ב-ג אדר יכולים לקרוא אך לא לברך כדין הכפרים אלא רק בי"ד אפשר להקדים לקרוא ולברך, שהוא זמן קריאה לכל.
אחר כך ראיתי במ"ב מהדורת תפארת (הוצאת מפעל ארזי הלבנון) שכתבו כן בשם הרב עובדיה זצ"ל בשו"ת יחזקאל דעת ח"צ (צ-צא) שיצא אחרי פטירתו מכתבי יד שהשאיר לנו לברכה. ועיין במקראי קודש (הר"י) נספח יא[8] בפסקי הגר"א שפירא זצ"ל שצידד בדעת כמה ראשונים שדין פרוז בן יומו לא בא לפטור אדם מפורים, אלא שכן כרך שהלך לעיר ביום י"ד ונעשה פרוז בן יומו קורא בי"ד, וגם פטור מט"ו אם נשאר שם, אך לא שיהיה פטור מכאן ומכאן, והסיק שבצירוף עם דעת הרא"ש הנ"ל חייב בפורים ביום טו (וצ"ע אם כוונתו גם לקריאת המגילה בברכה).
נמצא שחיילינו הירושלמים היקרים החוזרים ביום ראשון הקרוב לצבא יקיימו פורים ביום ט"ו ובו יקראו מגילה- בלי ברכה, יתנו מתנות לאביונים (ויכולים כמובן למנות שליח לצורך כך כמו שעושים ממילא רוב בני האדם כיום), יתנו משלוח מנות ויערכו סעודת פורים ביום זה וכמו כן, יאמרו בו על הניסים בתפילה ובברכת המזון.
כמובן למי שרוצה להדר יכול להתארח אצל חברים או בני משפחה בפרוזות ולהתחייב בפורים באופן מוחלט, אך אין חייבים לעשות כן (היינו לחיילים ורופאים וכיו"ב). אך הדגשת הפוסקים כאמור שאין לאדם רגיל לפטור עצמו מפורים).

בשבוע שעבר זכיתי ללמוד קצת בדיני פרזים ומוקפים בימי הפורים. בסייעתא דשמיא נזדמנה לידי שאלה מאחי הי"ו שהינו לוחם טרי בחטיבת כפיר. ב"ה הם סיימו את ההכשרה ויצאו לרגילה. על פי התכנון הם עתידים לחזור ביום ראשון הבא - יום ראשון בערב, יום פורים דפרזים. לכאורה נפלא, יזכו לרגילה וגם פורים בבית. דא עקא, זכינו להיות ירושלמים, ויום י"ד אינו פורים עבורנו אלא יום ט"ו. אולם בערב ט"ו הוא כבר נמצא בבסיס הפרוז. מה יעשה אחי, ושאר החיילים הירושלמים שיוצאים השבת הביתה וחוזרים בראשון לבסיס?

המשנה במסכת מגילה[1] אומרת: 'בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר - אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו, ואם לאו קורא עמה'.
הגמרא שם מחדשת, שאע"פ שאדם גר שנים בפרוזות או בכרכים- אין זה משנה מה מקום דירתו הקבוע, אלא היכן הוא נמצא בפורים- 'פרוז בן יומו נקרא פרוז', וכן 'מוקף בן יומו נקרא מוקף'.
ומכאן דנה הגמרא על דברי משנה: 'אמר רבא: לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי ארבעה עשר, אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר - קורא עמה'.

ונחלקו הראשונים על מה דיבר רבא : לדעת רש"י דברי רבא מוסבים על הסיפא- על 'בן כרך שהלך לעיר', שהוא קורא כמקומו- דהיינו ככרך, ואם לא- קורא עמהם, דהיינו כעיר הפרוזה. וכן הדין בבן עיר שהלך לכרך בט"ו- אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו, ואם נשאר בכרך קורא ככרך.
אך לדעת הרא"ש דברי רבא מוסבים על כל המשנה, ובעצם אומר הרא"ש שהכל נקבע בליל י"ד- אם אדם נמצא בליל י"ד בפרזים- דינו כפרזים, ואם נמצא בכרך- קורא ככרך- גם אם בליל ט"ו יחזור לעיר.

נמצאו הדברים כך: לפי רש"י יכול אדם 'להיפטר' מפורים- בי"ד יהיה בירושלים, בט"ו בתל אביב, ואם כן לא מתחייב לא כאן ולא כאן. אך לפי הרא"ש אי אפשר- על כרחך אדם מתחייב בליל י"ד במקום מסוים- אם נמצא בתל אביב מתחייב בי"ד, ואם נמצא בירושלים מתחייב בט"ו.

לכאורה לפי רש"י אפשר גם להתחייב בשני הימים- בי"ד יהיה בפרזים, בט"ו יהיה בירושלים, ויתחייב פעמיים בפורים, וכך אכן כתוב בתלמוד ירושלמי[2], ומכאן ראה לשיטת רש"י[3].
הבית יוסף[4] כותב שדעת הרי"ף והרמב"ם מתפרשים כדעת רש"י, וכן בשו"ע[5] פוסק כך.
המ"ב[6] מסביר את כל הסעיף באריכות כשיטת רש"י, אולם ב'באור הלכה'[7] מעיר שלא לסמוך עליו לעניין ברכה, ולעניין בפרי מגדים.

[1] מגילה י"ט ע"א.

[2] מגילה פ"ב ה"ג.

[3] אח"כ ראיתי בילקוט יוסף (פורים עמ' שמה) שהביא כך מהרשב"א, הר"ן והריטב"א שבירושלמי מפורש כן, שכן כרך שהולך בליל ט"ו לעיר נפטר לגמרי מפורים.

[4] סימן תרפ"ח ד"ה 'בן עיר שהלך לכרך'.

[5] סימן תרפ"ח סעיף ה.

[6] ס"ק יב.

[7] ד"ה 'בן עיר'.

[8] עמ' רצ-רצא.

בדין ברכת 'שהחיינו' על המגילה

נעם כהנא – שיעור ב'

הגמרא במסכת מגילה^[1] אומרת שלפני קריאת המגילה צריך את המגילה לברך שלוש ברכות והם: "על מקרא מגילה", "שעשה ניסים" ו"שהחיינו". כך נפסק בשולחן ערוך^[2]: "הקורא את המגילה מברך לפניה שלשה ברכות על מקרא מגילה ושעשה ניסים ושהחיינו". הברכה הראשונה היא ברכת המצוות, לגבי הברכה השניה, ייתכן לומר שהיא תוספת על הברכה הקודמת וגם היא חלק מברכת המצוות או, שהיא ברכת השבח והודאה על הנס שהיה. הברכה השלישית ברכת "שהחיינו", מבטאת את היותנו עכשיו בזמן מיוחד. רבותינו הראשונים נחלקו מהו זמן אמירת ברכה זו, האם רק לפני הקריאה הראשונה בלילה, או שגם ביום מברכים?

הגמרא במגילה^[3] אומרת כך: "אמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר: אלהי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דמיה לי (תהילים כב, ג)... איתמר נמי, אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר: למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך (תהילים ל, ג)". רש"י^[4] פירש, שהסיבה לקריאה בלילה וחזרה ביום היא מפני "שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה". וממשיך לבאר רש"י^[5] את האסמכתא של ר' יהושע בן לוי מתהילים. מזמור זה פותח עם המילים "למנצח על איילת השחר וכו'" את פסוק זה דרשו חז"ל^[6] על אסתר המלכה, "למה נמשלה אסתר כאילת השחר וכו'". כמו שאסתר קראה לצום לילה ויום כך גם קוראים את המגילה לילה ויום. ולגבי ר' חלבו, מסביר רש"י: "זמרך" – ביום, 'ולא ידם' – בלילה.

דעת ה'תוספות'^[7] היא שמברכים 'שהחיינו' גם ביום. וכך הם דבריהם: "אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה, והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה". כלומר, ברכת שהחיינו שמברכים על הקריאה ביום כוללת בתוכה גם כוונה על שאר מצוות היום המתחדשות ובאות ביום פורים. בנוסף לזה, צריכים לשים לב ללשון התוספות, "דעיקב פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא... וגם עיקב הסעודה ביממא הוא". המפגש הראשוני עם מצוות מקרא מגילה היה בלילה, אבל זהו לא עיקר המצווה. ביום זהו עיקר המצווה של המגילה ובנוסף נפגשים עם מצוות נוספות לכן מברכים את ברכת שהחיינו עוד פעם. כדברי התוספות כתבו גם הרשב"א והרא"ש בסוגיא. לעומת זאת, דעת הרמב"ם^[8], שמברכים 'שהחיינו' רק על קיום מצווה בפעם הראשונה לאחר זמן כמו, מצוות לולב ונר חנוכה והוא הדין גם בקריאת המגילה.

ונשאל, למה אין 'עיצומו של יום' ביום הפורים? הרב קוק^[12] מסביר, שהסיבה לכך שבפורים אין איסור מלאכה (בניגוד לשאר ימים טובים) איננה מפני שפורים הוא בדרגה נמוכה יותר מיום טוב, אלא מפני שבפורים אין צורך לאסור מלאכה. איסורי המלאכה ביום טוב הם על מנת לאפשר לנו להתנתק מעולם החמרי והתחבר לעולם רוחני של קודש. אבל בפורים, שבו הגאולה הגיעה בדרך הטבע, אנו מבינים שאנו מסוגלים גם לקדש את הגוף ואת החומר. ממילא, אין צורך להתנתק מהעולם החומרי, ואין סיבה לאסור עשיית מלאכה, אלא צריכים לרתום את הטבע והחומר לקדושה. לסיכום ההלכה: האשכנזים נוהגים כדעת הרמ"א לברך גם ביום. רוב הספרדים נהגו שלא לברך כפסק השו"ע, אך יש עדות שנהגו בזה כמנהג הרמ"א^[13].

רבותינו הראשונים נחלקו מהו זמן אמירת ברכה זו, האם רק לפני הקריאה הראשונה בלילה, או שגם ביום מברכים? הגמרא במגילה^[3] אומרת כך: "אמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר: אלהי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דמיה לי (תהילים כב, ג)... איתמר נמי, אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר: למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך (תהילים ל, ג)". רש"י^[4] פירש, שהסיבה לקריאה בלילה וחזרה ביום היא מפני "שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה". וממשיך לבאר רש"י^[5] את האסמכתא של ר' יהושע בן לוי מתהילים. מזמור זה פותח עם המילים "למנצח על איילת השחר וכו'" את פסוק זה דרשו חז"ל^[6] על אסתר המלכה, "למה נמשלה אסתר כאילת השחר וכו'". כמו שאסתר קראה לצום לילה ויום כך גם קוראים את המגילה לילה ויום. ולגבי ר' חלבו, מסביר רש"י: "זמרך" – ביום, 'ולא ידם' – בלילה.

דעת ה'תוספות'^[7] היא שמברכים 'שהחיינו' גם ביום. וכך הם דבריהם: "אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה, והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה". כלומר, ברכת שהחיינו שמברכים על הקריאה ביום כוללת בתוכה גם כוונה על שאר מצוות היום המתחדשות ובאות ביום פורים. בנוסף לזה, צריכים לשים לב ללשון התוספות, "דעיקב פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא... וגם עיקב הסעודה ביממא הוא". המפגש הראשוני עם מצוות מקרא מגילה היה בלילה, אבל זהו לא עיקר המצווה. ביום זהו עיקר המצווה של המגילה ובנוסף נפגשים עם מצוות נוספות לכן מברכים את ברכת שהחיינו עוד פעם. כדברי התוספות כתבו גם הרשב"א והרא"ש בסוגיא. לעומת זאת, דעת הרמב"ם^[8], שמברכים 'שהחיינו' רק על קיום מצווה בפעם הראשונה לאחר זמן כמו, מצוות לולב ונר חנוכה והוא הדין גם בקריאת המגילה.

[1] בבלי, מגילה דף כ"א ע"ב.

[2] תרצ"ב, א'.

[3] ד' ע"א.

[4] ד"ה ולשנותה.

[5] ד"ה אקרא.

[6] בבלי, יומא, כ"ט, ע"א.

[7] מגילה ד' ע"א ד"ה חייב.

[8] הלכות מגילה וחנוכה, פרק א', הלכה ג'.

[9] תרצ"ב, א'.

[10] בית הבחירה, מגילה ד' ע"א.

[11] תרצ"ב, ס"ק א'.

[12] עולת ראיה א', עמ' ת"מ.

[13] עיין 'מועד לכל חי' לר' חיים פלאג', ל"א, ע"א, ולבנו ר' יצחק ב'יפה ללכ' סק"ד.

'בנימין כנגד מלכות מדי' -הסיפור שאחרי הסיפור

נח ראף - שיעור ד'

על פי דרכנו אפשר לענות על שאלה מעניינת. מדוע מגילת אסתר לא סיימה עם נפילתו של המן? למה אנחנו צריכים לדעת על גדולתו של מרדכי בכלל? אולי אחד מהתשובות היא: שמרדכי בכותבו את המגילה, רצה שנבין שהנצחון הסופי עוד לא קרה.הצלה אמנם הייתה, אך עדיין לא היה ניצחון עד שמלכות מדי תיפול ביד מרדכי. הפסוק (יג) מעיד "כִּי מֶרְדֳּכָי הַיְּהוּדִי מִשְׁנָה לְמַלְךְ אֲחַשְׁוֶרֶשׁ וְגָדוֹל לַיהוּדִים וְרָצוּי לִרְב־אֶחָיו דָּרָשׁ טוֹב לַעֲמּוֹ וְדָבָר שְׁלֹם לְכָל־יִרְעוֹ", מעמד נשא זה לא גרם לאחשורוש להחזיר את שטנתו כלפי בניית המקדש. מרדכי, אפילו כמשנה למלך, לא הצליח לשכנע אותו. בכל זאת, מדגיש הפסוק האחרון שמרדכי עשה את הכל כדי לדרוש טוב לעמו, כלומר להמשיך את בניית המקדש, אבל לא הצליח.

אז מתי כן נפלה מלכות מדי ביד מרדכי?

הסביר התפארת ציון (על בראשית רבה צט:ב): "ביד מרדכי וכו' דאחריו מלך בן אסתר שעל פי דין היה נחשב לישראל, דעכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר ומפני דאסתר נחשבת כבת למרדכי לכך אמרו בלשונם נפלה מלכותו ביד מרדכי והעיקר הוא בשבט בנימין." ומתוך פירושו עולה שאחרי הסיפור של פורים "אכתי עבדי אחשורוש אנן" כלומר, עדיין לא הצלחנו להמשיך בניית המקדש. עד שהגיע זמן מלכותו של דריוש הפרסי בנה של אסתר שהוא דחף להמשיך את בניית המקדש. בזה ניצח שבט בנימין את מלכות מדי.

בפרק ט' (פסוק י"ט) של המגילה מרדכי סיפר איך שהיהודים בעתיד יחוגגו את היום: "על־כן הַיְּהוּדִים הַפְּרוּזִים [הַפְּרָזִים] הַיִּשְׁבִּים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אֲרֻבָּעָה עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר שְׁמֶחָה וּמִשְׁתָּה יוֹם טוֹב וּמְשֻׁלָּח מִנּוֹת אִישׁ לִרְעֵהוּ: ". אבל, כמרדכי כתב הציווי לשמור פורים לדורות, יש שינוי קטן (פסוק כ'-כ"ב): "... לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמֵי מִשְׁתָּה וּשְׁמֶחָה וּמְשֻׁלָּח מִנּוֹת אִישׁ לִרְעֵהוּ וּמִתְּנוּת לְאֶזְיוּנֵים." בלא להזכיר שהוא יום טוב. הגמ' [16] מתייחסת אל ההבדל הזה ומסבירה:

"וּרְבָה גְּרִיהַ דְּרַבָּא אָמַר: אָפִילוּ תִּימָא בְיוֹמֶיהּ — הָסֶפֶד וְתַעֲנִית קָבִילוּ עָלֶיהּ, מְלָאכָה לֹא קָבִילוּ עָלֶיהּ. דְּמַעֲרֵיקָא קְתִיב: "שְׁמֶחָה וּמִשְׁתָּה יוֹם טוֹב", וּלְבִסּוּף קְתִיב: "לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמֵי מִשְׁתָּה וּשְׁמֶחָה", וְאִילוּ "יוֹם טוֹב" לֹא קְתִיב."

על פי ההסבר שהצענו, לא מובן למה מרדכי רצה לקבוע את פורים באותה שנה כ"יום טוב" אם הבית המקדש עדיין בחורבנו?

‘החתם סופר’ בדרשותיו[17] מסביר:

שמחה ומשתה ויום טוב (אסתר ט' י"ט). אמרו חז"ל (מגילה ה' ע"ב) יום טוב לא קיבלו עליהו. נ"ל מרדכי חשב בהגיע זמן בנין בית שני יעלו כל ישראל כחומה ויהיה גאולה שלימה ולא שום עבדות אחר כך, והך מלחמה דהמן אתחלתא דהך גאולה היא (שם י"ז ע"ב), על כן ראוי לעשותו יו"ט באיסור מלאכה, כי כל שביטה זכר ליציאת חירות מעבדות - אך ישראל בעו"ה לא רצו לעלות כי אם ד' רבוא (עזרא ב' ס"ד), ועל כן אמר עזרא (ט' י') כי עבדים אנחנו ובעבדותינו לא עזבנו אלוקינו, וכל ימי בית שני היו עבדים לפרס ויון ולרומיים, על כן אין מקום לשבות ממלאכה, על כן יום טוב לא קבילו עלייהו".

מרדכי, ה"בנימני" שכל כך רצה לבנות מקום של השראת השכינה, חשב שהיהודים יקפצו על ההזדמנות לעלות ארצה ולבנות את המקדש. מרדכי הבין שהמאורעות שקרו בפורים הכינו את המסלול אל בנין המקדש. לכן הוא רצה לקבוע יום טוב לציין את ה"אתחלתא דגאולה." אלא שלצערנו רוב היהודים החליטו להישאר בגלות, בלי לעלות כחומה לארץ, ולא זכו לגאולה שלימה. לכן גם מראש, היהודים לא קבלו על עצמם את

ה"יום טוב" שמרדכי הציע כי לא רצו לבנות את בית המקדש והם החליטו שהיום הזה לא יהיה ה"אתחלתא דגאולה."

לסיום נביא קטע מתוך שו"ת "ציץ אליעזר" (שו"ת ח"ז ס' מח) ובו הוא מדמה את תקופתינו לתקופת שיבת ציון בימי עזרא:

"האם אין מאמר קדוש ונשגב זה שבחז"ל [יומא ט' ע"ב] נוקב ויורד עד תהומה של נפש האדם בישראל ודופק על דלתי נשמתו להתעורר ולעורר כל חושי משכן - גופה ללמוד ממנו מוסר השכל, לפקוח עינים ולשקוד לא לחזור עוד הפעם על השגיאה הגדולה של קשיחות לב ואי - הקשבה לקול האדיר הקורא בחזקה בעת פקידתנו זו לכל נדחי ישראל בארצות פזורים: התאגדו ועלו, וכיפה שעה אחת קודם, לציון מכלל יופי. באו ורשו את הארץ והתאחזו בה, כי ה' דיבר טוב על ישראל להביא עליי הטובה והברכה אשר דיבר ביד עבדיו הנביאים, אלא להשיב לו ברצון ובשמחה - נפשית: הננו ועלינו".

שנוכה להיות הדור שכן מוביל ומתקדם את האתחלתא דגאולה ע"י עלייה ותשובה.

ידוע ומפורסם הדבר שפורים הוא יום של ששון ושמחה, עם זאת אנו יודעים שהוא לא יום טוב. מעמד זה של החג מאופיין בכמה הלכות. לדוגמא, בפורים לא אומרים הלל כי "אכתי עבדי אחשורוש אנן"[1]. יתרה מכך, בסידור רב עמרם גאון מופיע[2] שלדעתו צריכים לומר תחנון בפורים! כמו כן, מותר להתחתן בפורים כי אין דין של "לערב שמחה בשמחה" כבשאר יום טוב[3].

ועוד, הגמ' במגילה[4] מעידה שרבי יהודה הנשיא נטע נטיעה בפורים וזאת על מנת ללמדנו שאין איסור מלאכה עקרוני בפורים כי זה לא יום טוב[5]. בנוסף לכך, הגמ' מלמדת[6]: "משנכנס אדר, מרבים בשמחה", רש"י (על האתר) מסביר: "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח," כלומר שפורים לבד הוא לא מספיק כדי להגיד "מי שנכנס אדר מרבים שמחה" אלא רק ביחד עם פסח אנו יכולים להגיד את זה.

מדוע פורים הוא לא יום טוב? למה חז"ל כל כך הדגישו זאת? ועוד מהי הכוונה ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן"?

ישנו מדרש (בראשית רבה צט:ב) מעניין בו כתוב שיעקב אבינו הבין וניבא שלכל אחד מן ארבעת המלכויות יש שבט שעומד כנגדו, שבעצם מלכות זו נופלת בידו.

וזה לשון המדרש: "בְּנִימִין כִּנְגַד מַלְכוּת מֶדִי ... בְּיָד מִי מַלְכוּת מֶדִי נּוֹפֶלֶת בְּיַד מֶרְדֳּכָי שְׁהוּא בָּא מִשֵּׁל בְּנִימִין".

על דברים אלו ישנם שתי קושיות עקרוניות: א. המן לא היה ממלכות מדי, אלא אחשורוש היה ממלכות מדי, ואיפה מצינו שאחשורוש נפל בידי מרדכי?[7] ב. בדרך כלל, במדרשי חז"ל מצינו שכתוב מלכות מדי ופרס יחד[8], ופה בולט שחז"ל רק מתייחסים רק למדי ולא פרס.

אנחנו יודעים מספר עזרא שלמלכי הפרסיים, לפחות כורש, לא הייתה בעיה עם בנין בית המקדש[9]. בניגוד לזה, מלכי מדי התנגדו לבניינו ואפילו אחשורוש עצמו כתב שטנה נגד בניין בית המקדש.

כורש לא הרגיש איום על מלכותו מבית המקדש, כי "בכסלותו" הוא חשב שהקב"ה רק מושל על ירושלים, כמו שאמר: "... הוּא הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם"[10], וממילא בית המקדש בעיניו היה היכל של עבודת קרבנות לאלוקים מקומי, לא קשור למלכות שלו כלל. אחשורוש לעומת זאת הבין אחרת. חז"ל (אסתר רבה א:יח) אומרים, בניגוד לפרסיים, "לָמָּה קוֹרִין אוֹתָהּ מֶדִי? דְּמוֹדִיא לְהִקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא."

אחשורוש האמין בהקב"ה והוא הבין שהקב"ה הוא לא אלוקים מקומי אלא מלך מלכי המלכים, ולכן, בעיניו, בית המקדש לא היה סתם היכל אלא הוא ארמון של מלך אחר שמהווה "חציצה" למלכותו, כמו שחז"ל דורשים[11]: "חֲצִי הַמַּלְכוּת וְלֹא כָּל הַמַּלְכוּת, וְלֹא דָבָר שְׁחוּצָי לְמַלְכוּת, וּמֵאִי נִיהוּ — בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ."

ובאמת אנחנו למדים מדרשות חז"ל על פסוקי המגילה את ההבנה, שעיקר מלחמתו של אחשורוש הייתה כנגד בניית המקדש. כלומר, מרדכי ואסתר רצו לפרסם את גנותו של אחשורוש במגילה בגלל התנגדות זו, אך נמנעו מלעשות זאת במפורש כי המגילה נכנסה גם לכתבי מלכי פרס. כדברי האבן עזרא: " והנכון בעיניי, שזאת המגילה חיברה מרדכי. וזה טעם "וישלח ספרים", וכולם משנה ספר אחד, שהוא המגילה, כטעם "פתשגן". והעתיקוה הפרסיים, ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם." ולכן, מרדכי ואסתר לא היו יכולים להגיד שום דבר רע נגד אחשורוש אלא ברמז.

יוצא אם כן, שעיקר הגלות שסבלנו בזמן פורים היה בגלל אי-היכולת לבנות את בית המקדש. זוהי אם כן כוונת חז"ל כשמדברים על גלות מדי.

ואם אנחנו חושבים על איזה שבט הכי מחובר לבנין המקדש והשראת השכינה, עולה מולנו ברכתו של משה לשבט בנימין: "לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה': יִשְׁכֹּן לְבֶטֶחַ עַלְיוֹ חֶפֶץ עָלָיו כֹּל־הַיּוֹם וַיַּבֵּן בְּתִפְיוֹ שֵׁכֶן[12][13] ".

אנו למדים שעיקר גלות מדי (כמו ששאר ארבעת הגליות גם מתייחסים לבית המקדש באיזשהו צורה) זוהי ההתנגדות לבניין המקדש. דווקא הם ארויים שיפלו בידי שבט בנימין שתפקידו להיות "אכסניא לשכינה" דרך בנין המקדש.

אז נכון בימי פורים היה מאבק בין עמלק ובני רחל[14] שזה בעצם הסכסוך בין מרדכי והמן, אבל היה עימות נוסף: המאבק של בנימין מול מדי, המאבק בין מרדכי ה"איש ימיני" ובין אחשורוש המלך המדי.

בפרק שני של ספר עזרא, כתוב את שמות האנשים שחזרו לארץ בעקבות הצהרת כורש: "וְאֵלֶּה הֵבִי הַמֶּדִּינָה הָעֵלִים מִשְׁבֵּי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר [נְבֻכַדְנֶצַּר] מֶלֶךְ־בָּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיהוָה אִישׁ לַעֲרֹ: אֲשֶׁר־בָּאוּ עִם־יִרְבָבֶל יִשׁוּעַ נְחֶמְיָה שָׁרֵיהַ רְעֵלִיהַ מֶרְדֳּכָי בִלְשָׁן מִסְפָּר בְּגוֹי רְחוּם בְּעֵנָה מִסְפָּר אֲנָשֵׁי עִם־יִשְׂרָאֵל " (עזרא ב:א:).

אם נניח שזה אותו מרדכי המופיע במגילת אסתר, אז מה הוא עושה בשושן? מסתבר שמרדכי נסע לבירה שושן כדי לשכנע את אחשורוש לבטל את השטנה נגד בנין המקדש, ואכן אנחנו יודעים שמרדכי לימד הלכות הקשורות לעבודת המקדש, במיוחד קמיצה, להכין את היהודים בצפייה לבניין המקדש בקרוב. ופתאום כשמרדכי היה בשושן בקש המן האגגי "לְהַשְׁמִיד לְהָרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים" (אסתר ג:יג), כאן עמד מרדכי מתוך השתדלות ובטחונו בהקב"ה "רוח והצלה עמד ליהודים". אבל הניצחון מול המן לא היה המטרה העיקרית של מרדכי, הוא עדיין לא השיג את מטרות הנסיעה לשושן[15].

^[1] מגילה, י"ד ע"א

^[2] ע' תשובות ריב"ש ט' תי"ב, מצוטט ע"י הגר"א נבנצאל

^[3] שליט"א ירושלים במועדיה על פורים, עמ' רכ"ו

^[4] שו"ע, תרצ"ה, ס"ח, ובמ"ב שם ס"ק כ"ח

^[5] אך אין בה סימן ברכה - שו"ע, תרצ"ו, ס"א

^[6] תענית כט ע"א

^[7] אמנם, יש מחלוקת בין מדרשי חז"ל האם אחשורוש היה מלך פרסי או מדי (רבי שלמה אלקבץ בפירושו מנות הלוי על המגילה א:א) מתייחס למחלוקת אחרת, אבל פה במדרש שלנו חז"ל מייחסים את אחשורוש למלכות מדי.

^[8] ע' מגילה יז ע"א.

^[9] ע' הצהרת כורש ראשון של עזרא.

^[10] עזרא א:ג, ע' פתיחתא של אסתר רבה, פיסקא ח'.

^[11] מגילה, ט"ו ע"ב.

^[12] דברים ל:יב.

^[13] ע' בנור הקדש על בראשית רבה צג:ב שמארץ בהסברו על התפקיד של בנימין להיות "אכסניא לשכינה".

^[14] כמו שחז"ל (פסיקתא רבתי י"ג) אומרים: אין זרעו של עמלק נופל אלא ביד בנה של רחל.

^[15] באמת, חז"ל (ילקוט שמעוני על נ"ך רמז תתרנ"ג) מבינים שכל הסיפור של פורים קרא לקדם את המשימה של מרדכי להמשיך בניית המקדש.

^[16] מגילה, ה' ע"א.

^[17] דרוש י"ג משנת תק"צ, ע' עוד דרוש י"ח משנת תקצ"ד.